

HASZNOS VIKTÓRIA*

A szellemi tulajdon kérdése az egyetem és az ipar közötti kutatás-fejlesztési együttműködésekben**

I. Bevezetés

A kutatás-fejlesztési együttműködések kétség kívül a kutatóhelyek és az ipar relációjában jelennek meg a leghangsúlyosabban. Manapság a felsőoktatási intézmények – elsősorban az egyetemek – hagyományos tevékenysége mellett további feladatok jelentkeznek. Ezen funkciók egyike az ipari szférával fenntartott kapcsolatok. Az ipar szereplői rendelkeznek a szükséges vagyoni eszközökkel, míg az egyetem a szükséges tudással egy sikeres kutatási, fejlesztési projekt megvalósítása érdekében. Azonban ahhoz, hogy az ilyen jellegű projektek a jogszabályok keretében, a megfelelő módon valósuljanak meg szükség van a jogi háttér ismeretére is. Ezért különösen nem elhanyagolható kérdés, hogy a felek a kutatás-fejlesztésre megkötött szerződésben rendelkeznek-e az eredmény jogi sorsáról, nem beszélve a kutatási projektbe „bevitt” háttértalálmányok jogi sorsáról. Jogi szempontból nem kis jelentőséggel bír az, hogy az adott projekt egyáltalán kutatás-fejlesztésnek minősül-e. E kérdés versenyjogi, közbeszerzési jogi és pénzügyi jogi szempontból is releváns. Tehát a vonatkozó jogszabályok ismerete elengedhetetlen annak érdekében, hogy a kutatás-fejlesztési együttműködések a megfelelő keretek között, a megfelelő jogi eszközökkel kerüljenek megvalósításra. Erre tekintettel jelen tanulmány első részében a kutatási szerződés elméleti és gyakorlati kérdéseivel foglalkozom. Gyakorlati szemszögből több szerződésminta, továbbá már megkötött kutatási szerződés megvizsgálásával térképezem fel a jelenlegi magyar gyakorlatot. Ezt követően a kutatás-fejlesztési együttműködések, a technológia-transzfer leggyakoribb jogi eszközét a licencszerződést elemzem elméleti és gyakorlati szemüvegen keresztül. Szeretnék rávilágítani a Ptk. rekodifikációja során a licencszerződés kódexbe integrálásával kapcsolatos érvekre és ellenérvekre is. Továbbá azon célkitűzésekre, pályázatokra is kitérek, amelyek célja egyértelműen a felsőoktatás és az ipar közötti kutatás-fejlesztési együttműködések elősegítése, megerősítése. Ezt követően rávilágítok arra, hogy az ilyen jellegű együttműködéseknek milyen előnnyel és hátránnyal járhatnak

* PhD-ösztöndíjas, SZTE-ÁJTK Civilisztikai Tudományok Intézete

** A kutatást az EFOP-3.6.2-16-2017-00007 azonosító számú, Az intelligens, fenntartható és inkluzív társadalom fejlesztésének aspektusai: társadalmi, technológiai, innovációs hálózatok a foglalkoztatásban és a digitális gazdaságban című projekt támogatta. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap és Magyarország költségvetése társfinanszírozásában valósul meg.

egy magyar felsőoktatási intézmény számára, és azok alapján létrejövő szellemi tulajdon vonatkozásában milyen veszélyeket hordozhat magában.

II. Kutatás-fejlesztési együttműködések minősítése

Ha arra gondolunk, hogy kutatás, akkor azzal kapcsolatban rengeteg példa és meghatározás születhet. Jogi szempontból azonban a Tudományos kutatásról, fejlesztésről és innovációról szóló 2014. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: új innovációs törvény) meghatározza az alapkutatás és az alkalmazott kutatás fogalmát is. Az innovációs törvény 3. § 1. pont alapján, alapkutatás: „*olyan felfedező jellegű kísérleti vagy elméleti munka, amelyet elsősorban jelenségek, tapasztalatok és megfigyelések megértéséhez szükséges új ismeretek megszerzésének érdekében folytatnak anélkül, hogy kilátásba helyeznének azok gyakorlati alkalmazását vagy felhasználását.*”¹ A 2. pont alapján, alkalmazott kutatás: „*tervezett kutatás vagy célzott vizsgálat, amelynek célja új ismeretek, tudás és szakértelem megszerzése új termékek, eljárások, technológiák vagy szolgáltatások kifejlesztéséhez, vagy a létező termékek, eljárások vagy szolgáltatások jelentős mértékű továbbfejlesztésének elősegítéséhez.*”²

Az innovációs törvény 36. § (1) bekezdése értelmében a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (a továbbiakban: SZTNH) kérelemre minősíti a kérelmező által megjelölt projekteket, annak megállapítása érdekében, hogy a kérelemben megjelölt projekt tartalmát képező tevékenységek az innovációs törvény 3. §-ában megjelölt *kutatás-fejlesztési tevékenységnek*³ tekinthetők-e.⁴ A kérelem alapján az SZTNH egy előzetes minősítést végez, amelynek eredményeként határozatot hoz. Az SZTNH jogerős határozata alapján, amely a kérelemben megjelölt projektet vagy projektrészt kutatás-fejlesztési tevékenységnek minősítette, más hatóságnak is ilyenek kell tekintenie. Amennyiben egy projektet kutatás-fejlesztési projektnak minősítenek, ebben az esetben a kutatás-fejlesztési tevékenységhez kapcsolódó adó- és járulékkedvezmények érvényesítésének lehetősége fennáll. Ebből következik, hogy egy adott projekt minősítése során nem csak annak jogi relevanciáira kell tekintettel lenni, hanem annak gazdasági, pénzügyi aspektusait is szem előtt kell tartani.

Fontos megjegyezni, hogy a kutatás, alkotás, mint folyamat, mint alkotó tevékenység kerül meghatározásra. Az elérendő eredmény újdonsága alapvető követelmény, ennek hiányában a felek között megkötött szerződés akkor sem minősül kutatási szerződésnek, azaz kutatási tevékenységnek sem, ha a szerződő felek annak „minősítik”.⁵ (Legf.Bír. Gf.I.30.370/1982)

A kutatás-fejlesztés a legtöbb esetben kizárólagos jogosultságokat, hasznosítási tilalmakat tartalmazó megállapodásokon nyugszik, abban az esetben, ha ezek a rendelkezések versenykorlátozónak minősülnének, ezáltal jogszabályba ütköznének, az az innováció, a kutatás-fejlesztés akadályát jelentené. Erre tekintettel a kutatási és fejlesztési

¹ Tudományos kutatásról, fejlesztésről és innovációról szóló 2014. évi LXXVI. törvény 3. § 1. pont.

² Tudományos kutatásról, fejlesztésről és innovációról szóló 2014. évi LXXVI. törvény 3. § 2. pont.

³ Az innovációs törvény 3. § 11. pontja alapján kutatás-fejlesztés: magában foglalja az alapkutatást, az alkalmazott kutatást és a kísérleti fejlesztést.

⁴ <http://www.sztnh.gov.hu/hu/szakmai-oldalak/kf-minosites> (2017.11.07.).

⁵ LONTAI ENDRE: *Szellemi alkotások joga*. Eötvös József könyvkiadó. Budapest, 1998. 247. p.

megállapodások minősítése a versenykorlátozással kapcsolatos aspektusai sem elhanyagolhatóak. Továbbá a közbeszerzési jog területén is kedvezményes elbírálásban részesülnek. A kutatási és fejlesztési megállapodások egyes csoportjainak a versenykorlátozás tilalma alóli mentesítéséről szóló 206/2011 (X. 7.) Korm. rendelet alapján meghatározott feltételek fennállása mellett, meghatározott szempontokra figyelemmel a versenykorlátozást tartalmazó kutatási és fejlesztési megállapodás mentesül a gazdasági versenyt korlátozó, a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény (a továbbiakban: Tpv.) 11. §⁶-ában meghatározott tilalom alól. A mentesség különös feltételeit a kormányrendelet 3. §-a határozza meg. Az egyedi mentesítések megadása a Gazdasági Versenyhivatal hatáskörébe tartozik.

III. Szerződések a kutatás-fejlesztés területén

A kutatás-fejlesztés területén több szerződéstípus jelenik meg, amelyek az ilyen jellegű együttműködések támogatják, elősegítik. Ezen szerződéstípusok közül van amely, a Polgári Törvénykönyvben nevesített, tipikus szerződésként jelenik meg, (kutatási szerződés), továbbá van, amely más törvény által nyer szabályozást, (licencszerződés) de találkozhatunk olyanokkal is, amelyek jogszabályilag nem szabályozottak, így ilyenek a titoktartási megállapodások és az anyagátadási szerződések (material transfer agreement, röviden: mta). A kutatási együttműködés ideális esetben a kutatási szerződés támogatásával valósul meg, azonban a gyakorlatban rengeteg precedenst találhatunk arra, amikor az ilyen jellegű együttműködések másként nevesített szerződésen alapulnak, azonban tartalmukat tekintve kutatási szerződésnek minősülnek. A kutatás-fejlesztés és az iparjogvédelem területén a szerződéseket több szempont szerint csoportosíthatjuk: egyrészt annak alapján, hogy annak mely fázisát hivatott szolgálni, másrészt csoportosíthatóak a létrejövő alkotás szerint is. Ezen a területen tárgyalt nevesített szerződések nem ritkán képezik más, komplex jellegű „vegyes” szerződéseknek elemeit, illetőleg egymással is vegyülhetnek. Így a kutatási szerződéseknek licencszerződési elemekkel történő kiegészítése nem szokatlan, akárcsak a licencszerződésbe beépített, az alkotók díjazására vonatkozó díjszerződési kikötések.⁷

Mindezek mellett megemlíthető az anyagátadási szerződés (mta) is, amely a kutatási anyagok intézmények közötti átadásáról rendelkezik. Az anyagátadási szerződések azon szempontból bírnak nagy jelentőséggel, hogy az ebben foglalt feltételek meghatározóak lehetnek a kutatási eredmények későbbi hasznosítása szempontjából. Ezen szerződés esetében is rendkívül fontos a megfelelő szabályok lefektetése, a megfelelő szabályok lefektetése, az optimális tartalom kialakítása annak érdekében, hogy a kutatási eredmények ideálisan hasznosulhassanak. Így minden esetben kiemelt jelentőséggel bír a célszerű és szükséges titoktartási rendelkezések meghatározása, az anyag használatával létrejövő kutatási eredmények publikálására vonatkozó szabályok és a kutatáshoz kapcsolódó szellemi tulajdonjogok sorsának a felek számára történő jó szabályozása. To-

⁶ Tilos a vállalkozások közötti megállapodás és összehangolt magatartás, valamint a vállalkozások egyesülési jog alapján létrejött szervezetének, köztestületének, egyesülésének és más hasonló szervezetének a döntése, amely a gazdasági verseny megakadályozását, korlátozását vagy torzítását célozza, vagy ilyen hatást fejthet, illetve fejt ki.

⁷ LONTAI 1998, 244. p.

vább az egész kutatás-fejlesztési folyamatot, együttműködést végigkíséri az átadott, átvett információk bizalmas jellege, ezért a feleknek minden esetben érdemes titoktartási megállapodást (non-disclosure agreement, röviden: nda) kötni. Általában minden olyan információ bizalmasnak tekinthető, amely nem érhető el nyilvánosan, és amelynek titokban tartásához valamely személynek különös érdeke fűződik. A kutatási eredmények korai közlése negatív hatással lehet későbbi védelmük és hasznosításuk esélyeire. Erre tekintettel az egyetemi kutatóknak minden esetben szükséges átgondolni, hogy az információk harmadik féllel való közlése előtt érdemes lehet titoktartási megállapodás megkötése.⁸

A továbbiakban a kutatás-fejlesztés területén leggyakrabban előforduló, nevesített szerződéstípusokkal foglalkozom, így a kutatási szerződéssel és a licencszerződéssel. Tekintettel arra, hogy a magyar jogi szabályozás és a jogirodalom sokkal nagyobb hangsúlyt fektet a kutatási eredményekkel kapcsolatos oltalomszerzésre, így, ezen folyamatot nem részletezem, azonban behatóan foglalkozom az eredmények létrehozását szolgáló kutatási szerződéssel és azok eredményeinek későbbi hasznosítására szolgáló licencszerződéssel. Mindemellett annak érdekében, hogy a kutatás-fejlesztési együttműködésről minél teljesebb képet kaphassunk, néhány gondolat erejéig foglalkozom a titoktartási és anyagátadási szerződésekkel is.

IV. Kutatási szerződés a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényben

Még a laikus ember számára is nyilvánvaló, hogy a kutatás, kutatás-fejlesztés, innováció jelentősége rendkívül nagymértékben megnőtt hazánkban. Így, ha csak Magyarország Európai Unióhoz történő csatlakozásából indulunk ki, amelynek célkitűzése, hogy a tagországok 2020-ra GDP-jük 3%-át⁹ kutatásra-innovációra fordítsák. Ezen célkitűzés egyik alappillére a Horizont 2020 keretprogram, amely a lehető legnagyobb hangsúlyt fekteti arra, hogy a tudományos kutatásokból, áttörésekből üzleti lehetőségek jöhesse-
nek létre.¹⁰ Továbbá az Európai Unió 2007-ben meghirdetett és 2013-ban lezárult kutatási, technológiafejlesztési és demonstrációs tevékenységekre vonatkozó hetedik keretprogramját (7. kp) és annak egyedi programjait csak kutatási szerződések útján lehetett végrehajtani.¹¹ Magyarországon a vállalatok által finanszírozott k+f ráfordítások a kilencvenes évek végétől indultak növekedésnek, az utóbbi években bővülésük még intenzívebb. Mindezek alátámasztják a kutatási szerződés fontosságát és létjogosultságát. A kutatási tevékenység jelentőségét bizonyítja a kutatás-fejlesztésről és a technológiai innovációról szóló 2004. évi CXXXIV. törvény is (a továbbiakban: innovációs törvény). E törvény hatályosulásának egyik legfontosabb eszköze a kutatási szerződés volt.¹²

⁸ http://www.techtransfer.unideb.hu/tartalom/18/kutatasi-szerzodesek?menu_id=1&menu_parent_id=1&item_id=9 (2017.07.16.)

⁹ A KSH adatai alapján Magyarországon ez az adat 2014-ben 1.38 % volt.

¹⁰ <http://www.nih.gov.hu/nemzetkozi-tevekenyseg/horizont-2020/mi-horizont-2020> (2017.10.20.).

¹¹ KISFALUDI ANDRÁS: *A Polgári törvénykönyv magyarázatokkal*. Szerkesztette: Vékás Lajos, Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft. Budapest 2013. 733. p.

¹² KISFALUDI 2013, 733. p.

A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvénynek (továbbiakban: új Ptk.) a kutatási szerződésre vonatkozó új szabályai nem módosították azt gyökeresen, de véleményem szerint jelentősnek mondhatóak.

Az új Ptk. alapján a kutatási szerződésben eddig vállalkozóként megnevezett fél kutatóra módosult.¹³ Ennek oka valószínűsíthetően az, hogy a jogalkotó ezzel is próbálta kifejezésre juttatni, hogy a kutatási szerződés a vállalkozási szerződés egyik altípusa. Míg az 1959-es Ptk. alapján a kutatási szerződés írásba foglalásának elmulasztásának következménye a szerződés érvénytelensége volt, addig az új Ptk. elhagyja a kutatási szerződés írásba foglalásának kötelezettségét, itt azonban fontos megemlíteni, hogy a gyakorlatban elenyésző a szóban kötött kutatási szerződések száma. Ez abból adódik, hogy a legtöbb nagyobb kutatás valamilyen pályázat keretében zajlik, ezen pályázatok feltételei pedig általában megkövetelik az írásbeliséget. Emellett ezek azok az általában valamely pályázati forrásból finanszírozott, akár több éves projektek, amelyek megkövetelik a felektől, hogy a kutatási szerződéseket írásban kössék meg. Tehát a gyakorlatban az írásban megkötött kutatási szerződések a jellemzőek, de azért előfordulhat szóbeli megállapodás is.

A szerzői jogi védelemben részesülő vagy iparjogvédelmi oltalomban részesíthető kutatási eredmények tekintetében az új Ptk. egy diszpozitív szabályozást alkalmaz: „... a kutató a védelemből eredő vagyoni jogokat köteles a megrendelőre átruházni. Ha a vagyoni jog átruházását jogszabály kizárja, a kutató a megengedett legszélesebb terjedelmű felhasználási jog engedélyezésére köteles.”¹⁴ Ezen szabályozás kialakulásának valószínűsíthető oka, hogy a megrendelő az, aki a kutatások pénzügyi kockázatát vállalja. Tehát logikusan következik, hogy a kutatás alapján létrejött eredmény is őt illesse meg. A jogszavatosság érvényesen nem zárható ki¹⁵ a kutató oldaláról, ugyanis a jogszavatosság kizárásának lehetőségével a szerződés lényeges tartalmi eleme hiányozna, hiszen a kutatási szerződésnek szerves része, hogy a kutató saját szellemi alkotó tevékenységével nyújtja a kutatási szolgáltatást, legtöbb esetben e sajátos szellemi alkotó tevékenysége folytán hozza létre a kutatás eredményét,¹⁶ amely a gyakorlatban sokféle lehet. A jogszabály egyértelműen meghatározza, hogy milyen munka/munkák elvégzésére szolgál a kutatási szerződés. Ennek keretében a kutató meghatározott eredmény elérésére vállalkozik, ezen eredménykötelem miatt is kell a kutatási szerződésre a vállalkozási szerződés szabályait alkalmazni. Azonban a felek megállapodhatnak abban, hogy a vállalkozói díj akkor is jár, ha a kutatás maga eredménytelen.¹⁷ Ilyen esetekben a kutatási szerződésre a megbízási szerződés szabályait kell megfelelően alkalmazni. A kutatási szerződés ezen, vegyes jellege mindkét oldalról érthető. Hiszen, eredménykötelem esetén a megrendelő jogosan várja el a kutatótól azt, hogy a kutatás eredményes legyen, mert a kutató a szerződés megkötésekor tudatában van annak, hogy a kutatás teljesítésekor a vállalkozó részére valamilyen eredményt kell szolgáltatnia, továbbá a

¹³ Ptk. 6:253. § (1) Kutatási szerződés alapján a kutató kutatómunkával elérhető eredmény megvalósítására, a megrendelő annak átvételére és díj fizetésére köteles.

¹⁴ Ptk. 6:253. § (3) bekezdés.

¹⁵ Ptk. 6:253. § (4) Kutatási szerződésben a jogszavatosság kizárása vagy korlátozása semmis.

¹⁶ KISFALUDI 2013, 735. p.

¹⁷ Ptk. 6:253. § (6) Ha a felek abban állapodnak meg, hogy a díj a kutatás eredménytelen befejezése esetén is jár, a kutatás végzésére és a kutató díjigényére a megbízási szabályait kell alkalmazni.

kutatónak a szerződés megkötésekor már minimális szinten, de a legtöbb esetben van elképzelése arról, hogy az adott eredmény elérhető-e egyáltalán. Ugyanakkor a kutatás teljesítése után három lehetséges eset állhat fenn. Az első, a kutatás eredményes, a kutató eléri a vállalt eredményt. A második, a kutatás eredménye nemleges, azonban ez is egy eredmény, ebben az esetben a kutató a kutatási jelentésben eredményként feltüntetheti, hogy a kutatás nemleges eredménnyel járt. Lontai Endre véleménye szerint, „*ha azt az esetet is eredményként fogadnánk el, amikor a kutatói zárójelentés arról számol be, hogy a kitűzött eredmény az alkalmazott módszerekkel nem érhető el, ez az álláspont a szerződésfajták elhatárolásánál alapul vett eredményfogalom túlfeszítését, kiüresítését jelentené.*”¹⁸ Véleményem szerint a kutatási szerződések vonatkozásában az ilyen nemleges eredmény is eredményként fogható fel és meglátásom szerint ez nem jelenti a fogalom kiüresítését, mégpedig, arra tekintettel, hogy az ilyen jellegű eredmény is megfelelő alapul szolgálhat az adott kutatási tevékenység folytatására, azzal, hogy más módszerrel, eszközökkel folytatják az adott tevékenységet. A harmadik eset a kérdéses, amikor a kutatásnak nincs eredménye. Azaz a kutató olyan következtetésekre jut, amelyek alapján egyértelműen nem eldönthető, hogy milyen eredmény jött létre. Ebben az esetben merülhet fel a megbízási szerződés alkalmazásának a lehetősége. Tehát a megbízási és a vállalkozási szerződés közötti elhatárolás ebben az esetben nyer értelmet. Azonban csak akkor, ha a felek abban állapodtak meg, hogy a kutatás ellenértéke akkor is jár, ha a kutatás nem jár eredménnyel. Ekkor gondossági kötelem jön létre, egyértelműen a megbízási szerződésre vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni.¹⁹ Mindenesetre a bírósági gyakorlat alapján, a kutatási szerződésnek a vállalkozási elemeket tartalmazó részében a vállalkozási szerződésre vonatkozó szabályokat, a megbízási elemeket tartalmazó részében pedig a megbízási szerződésre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.²⁰ Véleményem szerint a vállalkozási jelleg a meghatározó, tekintettel arra, hogy a Ptk. a kutatási szerződést a vállalkozási szerződés nevesített altípusaként szabályozza. Egyetértek Lontai Endre azon véleményével, hogy a kutatási szerződés megkötésekor a szerződő feleknek érdemes és szükségszerű „*a kutató szolgáltatását nem csak szakmai tartalom szerint meghatározni, hanem azt jogi szempontból is minősíteni, hogy egyértelmű legyen, hogy adott kutatás során a kutató csupán gondos tevékenység végzésére vagy ténylegesen meghatározott eredmény elérésére köteles-e.*”²¹ A kutatási szerződés ilyen minősítéséhez azonban elengedhetetlen a jog megfelelő ismerete.

Abban az esetben, ha a kutatás eredményes, az eredmény lehet szerzői jogi védelemben részesülő vagy iparjogvédelmi oltalomban részesíthető szellemi alkotás. Szerzői jogi védelemben részesül például a gyűjteményes műnek minősülő adatbázis, a szakirodalmi publikáció, a kutatási terv, a kutatási jelentés, és a tudományos mű, továbbá a szoftverek is. Iparjogvédelmi oltalomban részesíthető például valamilyen szabadalmaztatható találmány, növényfajta-oltalomban részesíthető növényfajta, formatervezési minta, használati minta, félvezető termék topográfíája, továbbá az eredmény lehet egy védett ismeret-know-how is. Jogalkalmazási gyakorlati tapasztalataim szerint a kutatási

¹⁸ LONTAI 1998, 248. p.

¹⁹ BESSENYEI LAJOS: *Kötelmi jog különös rész.* Szegedi Egyetemi Kiadó, 2012. 81. p.

²⁰ BH2002. 307.

²¹ LONTAI 1998, 248–249. pp.

szerződések alapján legtöbbször know-how vagy találmány jön létre. A know-how fogalma már az 1977-es módosítással bekerült a Ptk-ba.²² A jelenleg hatályos Polgári Törvénykönyv a következőképp rendelkezik a know-how fogalmáról, „*az azonosításra alkalmas módon rögzített, vagyoni értéket képviselő műszaki, gazdasági vagy szervezési ismeret, tapasztalat vagy ezek összeállítása.*”²³ Továbbá a know-how fogalmára megfelelően alkalmazni kell a Ptk. 2:47.§ (1) bekezdést is, amely szerint a know-how „... *másokkal való közlése vagy nyilvánosságra hozatala a jogosult jogos pénzügyi, gazdasági vagy piaci érdekét sértené vagy veszélyeztetné, feltéve, hogy a titok megőrzésével kapcsolatban a vele jogszerűen rendelkező jogosultat felróhatóság nem terheli.*”²⁴ Azaz a know-how titkos, és a titokkal rendelkező fél minden tőle elvárható megtett a titokban tartás érdekében. A bírói gyakorlat szerint „*a know-how titkos, egyedi gazdasági, műszaki szervezési ismeret és tapasztalat lehet, de know-how-nak minősül a már ismertté vált ismeretanyagok speciális szempontok szerinti csoportosítása is, ha az olyan mennyiségű munkaráfordítást igényel, amely miatt a felhasználni kívánó számára előnyösebb a kész ismeret megszerzése, mint a saját kutatásban való elsajátítása.*”²⁵ A know-how az üzleti titokkal azonos törvényi védelemben részesül. Azonban a 2016/943 Európai Unió irányelv előírja, hogy 2018-ig az abban foglaltaknak megfelelő szabályozást át kell ültetni a magyar jogrendszerbe. Az ennek való megfelelés érdekében került megalkotásra az Üzleti titok védelméről szóló, T/18315 törvényjavaslat, melynek alapján megállapítható, hogy az üzleti titok, know-how szabályozása kikerül a Polgári Törvénykönyvből, ezért jelentős változások vetíthetők előre.

A kutatási eredmény sorsa elsősorban a felek megállapodásától függ. Ha a felek erre vonatkozóan előzetesen nem állapodtak meg, akkor a kutató a vagyoni jogokat köteles átruházni a megrendelőre, ha ennek lehetőségét jogszabály kizárja, akkor, a lehető legszélesebb körű felhasználási jogot köteles biztosítani a megrendelő részére. A vagyoni jogok átruházásának lehetőségét zárja ki a szerzői művek esetében a szerzői jogi törvényben meghatározott főszabály, mely szerint „*A szerző vagyoni értékű jogai nem ruházhatók át, másként sem szállhatnak át és azokról lemondani sem lehet. Kivéve a halál esetére szóló rendelkezést és az öröklést.*”²⁶ A Ptk. 6:253.§ (3) bekezdésének egy olyan funkciója is van, hogy ha esetleg „*a felek elmulasztanak rendelkezni a szóban forgó vagyoni jogok átruházásáról, az egyes nevesített szerzői jogi és iparjogvédelmi oltalmi tárgyakra vonatkozó külön törvények Ptk.-ra, mint háttérszabályra utaló rendelkezései, valamint a kiegészítő alkalmazásról szóló 2:55.§ útján a jelen szabály alkalmazásával a jogátruházás a kutatási szerződés alapján megtörténik.*”²⁷

²² 1977. évi IV. törvény 86. § (3) A törvény védi azokat a szellemi alkotásokat is, amelyekről a külön jogszabályok nem rendelkeznek, de amelyek társadalmilag széles körben felhasználhatók és még közkinccsé nem váltak.

(4) A személyeket védelem illeti meg a vagyoni értékű gazdasági, műszaki és szervezési ismereteik és tapasztalataik tekintetében is. A védelmi idő kezdetét és tartamát jogszabály határozza meg.

²³ Ptk.2:47. § (2) bekezdés.

²⁴ Ptk. 2:47. § (1) bekezdés.

²⁵ BH 1992. évi 257. eset.

²⁶ 1999. évi LXXVI. törvény 9.§ (3) és (6) bekezdések.

²⁷ KISFALUDI 2013, 735. p.

V. A kutatási szerződések tartalma

A szerződés fogalmilag visszterhes, sui generis szerződésfajta, amely két autonóm szervezet, személy együttműködésének biztosít megfelelő keretet. A szerződések általában kölcsönös érdekeket szolgálnak, de a kutatás-fejlesztés területén ezek az érdekek sokszor nem olyan egyszerűen meghatározhatóak. Azonban két jellegzetes pozíció itt is meghatározható, mégpedig a megbízó/megrendelő (a továbbiakban: megrendelő) és a megbízott/vállalkozó/kutató (a továbbiakban: kutató). E fejezetben belül elsősorban a kutató oldaláról közelítem meg a kérdést. A kutató – ahogyan a megrendelő – lehet természetes vagy jogi személy is. Az elmondható, hogy a nagyobb, esetleg uniós pályázatból finanszírozott kutatási szerződések esetén a kutató általában jogi személy. Ilyen jogi személy lehet például egy felsőoktatási intézmény. Magyarországon első ízben 2010-ben pályázhattak a felsőoktatási intézmények a kutatóegyetemi címre, melyet ekkor hazánkban 5 intézmény nyert el, a Szegedi Tudományegyetem, az Eötvös Lóránd Tudományegyetem, a Semmelweis Egyetem, a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, valamint a Debreceni Egyetem. Majd 2013-ban a Pécsi Tudományegyetem is csatlakozott ehhez a rangos listához. E státuszt olyan felsőoktatási intézmények kaphatják, melyek jelentős hazai és nemzetközi kutatási, fejlesztési és innovációs tevékenységet végeznek. Ezen intézmények a stratégiai jellegű alap- és alkalmazott kutatásokat kiemelt feladatként végzik, valamint a kutatások területén széleskörű hazai és nemzetközi együttműködésekkel folytatnak.²⁸ Néhány esetben megfigyelhető az egyetem mellett létrehozott spin-off²⁹ cégek működése, melyek legfőbb rendeltetése, hogy az egyetem kutatói által létrehozott szellemi alkotásokat hasznosítsák, ipari alkalmazhatóságát fejlesszék. A Szegedi Tudományegyetem körül hét ilyen spin-off vállalkozás működik.³⁰ A klasszikus értelemben vett spin-off cég az a vállalkozás, mely az egyetem által létrehozott szellemi alkotás/kutatási eredmény hasznosítására jön létre és részére az egyetem írásbeli megállapodás alapján átadja a szellemi alkotás/kutatási eredmény hasznosítását biztosító jogokat átruházás vagy licencszerződés útján.³¹ A vállalkozások feltérképezését követően, megfigyelhető, hogy az ilyen jellegű cégek létrehozására való törekvés az utóbbi 10 évben egyre hangsúlyosabbá vált. Ezen folyamat következménye, hogy az egyetemek kutatási tevékenysége formalizálódik, fellendül, melynek gazdasági kihatása, eredménye sem elenyésző. Néhány problémát azonban felvet, hogy a szerződés alanyaként, mint megrendelő vagy, mint kutató maga az egyetem szerepel, azonban a tényleges kutatási tevékenységet a különböző karok, tanszékek, intézetek végzik. Sok esetben ezen intézetek képviselői a szerződés megkötésekor aláírási jogukat nem gyakorolják, hanem az egyetem képviselőjére jogosult személyek kötik meg a szerződéseket. A jelenleg hatályos szabályozás bevezette a kutató fogalmát, amely véleményem szerint egy gyűjtőfogalomnak tekinthető, ugyanis magában foglalja az egyéni kutatót, az egyetemeiket, a kutatóintézeteket és a különböző vállalatokat, akár belföldi, akár nemzetközi viszonylatban. A kutatók közt különbség tehető több szem-

²⁸ <http://www.u-szeged.hu/kutatoegyetem?objectParentFolderId=14329> (2017.10.24.).

²⁹ 2014. évi LXXVI. törvény 3. § 4. pont alapján, hasznosító vállalkozás: költségvetési kutatóhelyen létrejött szellemi alkotás üzleti hasznosítása céljából az állam nevében és képviselőjében alapított vagy annak részvételével, részesedésével működő gazdasági társaság.

³⁰ <http://www.inno.u-szeged.hu/spin-off-vallalkozasok> (2017.01.24.).

³¹ <http://www.techtransfer.unideb.hu/spin-off-vallalkozasok-az-egyetemen.html> (2017.10.24.).

pontból is. Például a kutatási tevékenység jellege szerint, valamint annak rendszeressége szempontjából is. A kutatás lehet alapkutatás, valamint fejlesztési tevékenység, a kutatási munka lehet a kutató fő- illetve melléktevékenysége is. Például egy intézet, laboratórium általában főtevékenységként végzi a kutatást, amely egy alapkutatásnak tekinthető. Amíg egy vállalat általában melléktevékenységként végez kutatási tevékenységet, amely általában fejlesztésnek tudható be.

A kutató, mint a szerződés jogalánya értelemszerűen természetes személy is lehet, azonban a gyakorlatban ennek előfordulása elenyésző, de megjegyzendő, hogy a kutatási szerződés értelmében kifejtendő intellektuális alkotótevékenységre tekintettel, annak háttérében, annak teljesítése érdekében minden esetben egy természetesen személy kutató áll. A legtöbb esetben természetes személy kutatóval megkötött kutatási szerződés a rövidtávú, egyszerűbb, valamilyen személyes kvalitást igénylő kutatási tevékenység végzése esetén fordul elő. Ilyen esetben leginkább valamilyen tanulmány elkészítéséről, szakértői tevékenység ellátásáról van szó. Abból kifolyólag, hogy a kutatás személyhez kötött szolgáltatás, a közreműködő igénybevétele főszabályként a megrendelő hozzájárulásától függ.³²

Megfigyelhető, hogy a kutatási szerződések esetében is a kétoldalú megállapodások dominálnak. A szerződés bármely pozíciójában bármilyen jogalany szerepelhet, azonban a kutatás-fejlesztés területéről elmondható, hogy léteznek már kialakult, rendszeres, bevált kapcsolatok. Például egy vállalat együttműködési megállapodást vagy valamilyen keretszerződést köt egy kutatóintézetrel, egyetemmel és a megállapodás keretén belül több tevékenység ellátására kötnek külön-külön kutatási, vállalkozási, megbízási szerződéseket. Ez többek között annak (is) tudható be, hogy a kutatási szerződés esetében a szerződő felek közötti bizalmi viszony megléte kifejezetten meghatározó, hangsúlyos.

A kutatási szerződés sajátossága, hogy általában már a megkötése előtt rendelkezik valamilyen előélettel. Gondolok itt különböző tárgyalásokra, pályázati eljárásokra. A szerződési szabadság megfelelően érvényesül, talán olyan szempontból van korlátozva a megrendelő e téren, hogy a kutatási terület bizonyos mértékben meghatározza a sikeres kutatási folyamat ellátására alkalmas kutatókat, ezáltal a szerződés másik pólusán potenciális félként megjelenő jogalanyokat.

Értelemszerűen a kutatási szerződés akkor jön létre, ha a kötelmi jog általános szabályai szerinti lényeges körülményekben (felek személye, a kutató által nyújtott szolgáltatás, a megrendelő ellenszolgáltatása, azaz a díj, továbbá bármely körülmény, amelyet valamely fél lényeges elemnek tekint) a felek megállapodtak. Kutatási szerződésről lévén szó elengedhetetlen a felek közötti konszenzus az elérni kívánt eredményekkel kapcsolatban, továbbá a kutatás alapján létrejövő szellemi alkotás jogi sorsát illetően.³³

A kutató főtevékenysége a kutatási tevékenység folytatása. E tevékenység általában valamilyen, a megrendelő által meghatározott cél, eredmény elérése érdekében zajlik. Ritkán, de előfordul, hogy ilyen cél nincs meghatározva. A kutatási cél, illetve eredmény tekintetében megfigyelhető a nagymértékű bizonytalanság. Ennek csökkentésére szolgálhat a szerződésben meghatározott kutatási módszerek kikötése. Azonban a kutató

³² Ptk. 6:253. § (2) A kutató közreműködőt a megrendelő hozzájárulása esetén vehet igénybe. Nincs szükség hozzájárulásra, ha a közreműködő igénybevétele a kutatás jellegével együtt jár.

³³ GÖRÖG MÁRTA: *A technológia-, tudástranszfer jogi eszközei*. In: Bajmóczy Zoltán – Elekes Zoltán (szerk.): *Innováció: a vállalati stratégiától a társadalmi stratégiáig*. JATEPress. Szeged, 2013. 278. p.

általában a módszerek megválasztásában nagymértékű szabadságot élvez. A kitűzött cél elérése a legtöbb esetben bizonytalan a kutatás-fejlesztési tevékenység sajátosságaiból adódóan. Itt fontos megemlíteni, hogy értelemszerűen a kutatási szerződésben sem határozható meg olyan feladat, cél, melynek megoldása, elérése lehetetlen. Ilyen feladat kikötése természetesen a kutatási szerződés esetében is semmisséget von maga után. Tehát a kutatási szerződés alapján elérni kívánt célnak valamilyen szinten elérhetőnek kell lennie, azonban nem tekinthető kutatási szerződésnek az olyan szerződés, amely alapján az elérni kívánt cél elérése már teljes bizonyossággal ismert. Tehát a kutató főszolgáltatása egy egyedi szolgáltatás. A helyettesíthetőség kérdése leginkább a kutatási módszerek esetében nyer értelmet. A cél, eredmény elérése érdekében a kutató a különböző módszereket helyettesítheti, természetesen a szerződésszegés elkerülésének terhe mellett. A kutatási szerződések esetében megfigyelhető, hogy a cél elérése külön szakaszokra bontható. Sőt az is előfordulhat, hogy külön szakaszokra külön-külön kötnék szerződést a felek, hiszen e szakaszok teljesítése hatással van egymásra. A kutatási szerződés sajátossága, hogy éppen a bizonytalanság miatt a körülmények rendkívül gyorsan változhatnak, ennek következtében megfelelően rugalmas szabályozásra van szükség annak érdekében, hogy a szerződés teljesítésének folyamata alatt a szerződés egyszerűen módosítható legyen. A kutatónak mindezek mellett kötelessége, hogy a kutatási eredményt a megrendelő rendelkezésére bocsássa. Ha ilyen nincs, akkor az eredménytelenség okairól, a lehetséges további megoldásokról tájékoztassa a megrendelőt. A szerződés megbízási vagy vállalkozási jellegétől függően változik a kutató kötelezettsége, amíg megbízási szerződés alapján elég, ha a kutató megfelelő gondossággal és minőségben végzi a kutatási tevékenységet, addig a vállalkozási szerződés esetében köteles valamilyen eredményt produkálni.

A megrendelő főszolgáltatása természetesen a kutatás ellenértéke, azaz a megbízási, vállalkozói, kutatási-díj megfizetése. A díjnak legalább a kutató által a kutatásra fordított költségeket fedeznie kell, de a kutató motiválása érdekében célszerű ezen felül megfelelő hasznot is biztosítani a kutatónak, figyelemmel arra is, hogy a legtöbb esetben a létrejövő eredményhez fűződő vagyoni jogokat a kutató átruházza a megrendelőre.

A kutatási szerződésnél alapvető követelmény a felek folyamatos együttműködésének igénye. Ez az együttműködés egy intenzív, magas fokú kooperációként kell, hogy megmutatkozzon, amely legtöbbször már a szerződés megkötése előtt megfigyelhető. Ezen együttműködés biztosítása érdekében célszerű már a tárgyalások megkezdésekor kijelölni mindkét fél részéről kapcsolattartókat, akiknek a segítségénél a kutatási tevékenység sikerességéhez és a szerződés teljesítéséhez szükséges egyeztetések lebonyolíthatóak. A legkézenfekvőbb az, ha egyes területekre külön-külön kapcsolattartókat határoznak meg, így például tudományos, szakmai, szerződéses kérdésekben eljáró személyeket.³⁴

A kutatási szerződések tárgyukból kifolyólag mind nemzetközi, mind hazai viszonylatban általában hosszútávra kötnek. Az időtartamra befolyással van a kutatás bonyolultsága, a kutató pozíciójában lévő jogalany rátermettsége. A kutatási szerződések határozott és – a Ptk. 1993-as módosítása óta – határozatlan időre is megkötődhetnek. Tulajdonképpen határozatlan időtartamról legtöbbször a felek közötti esetleges együttműködési megállapodás, keretszerződés esetében beszélhetünk. Legtöbbször határozott

³⁴ LONTAI ENDRE: *A kutatási szerződések*. Akadémiai kiadó. Budapest, 1972. 123–133. pp.

időtartamra kötik a felek a szerződéseket. Sőt nem ritka, hogy a szerződésben részhatáridők kerülnek meghatározásra. Ebben az esetben érdemes a kutatási tevékenység ellenértékének teljesítését (díjat) is a részhatáridőkhöz igazodóan megbontani. Ezáltal, ha a kutatás esetlegesen megakad egy-egy részfeladat, részhatáridő teljesítése előtt vagy után, egyszerűbb lehet a felek közötti elszámolási folyamat.³⁵

Ahogy már említettem a kutatási szerződés – célja és tárgya következményeként –, egyik jellemzője annak rugalmassága. Rendkívül fontos, hogy a szerződés a kutatási tevékenység folyamata alatt módosítható legyen az elért illetve elérni kívánt eredmények függvényében. Míg más típusú szerződéseknél nem nagyon vagy egyáltalán nem jellemző a szerződések módosítása, addig a kutatási szerződéseknél ez szinte kivétel nélkül szükséges. A módosítás igénye a szerződés bármely pozíciójában lévő jogalanynál felmerülhet. Ennek oka is többféle lehet, akár gazdasági, akár tudományos stb.³⁶

Értelemszerűen a kutatási szerződésnél is a megszűnés optimális esetben akkor áll elő, amikor a szerződés teljesítésre kerül. A kutatási szerződés jellegzetességeiből adódóan, azonban megszűnhet a szerződés az eredetileg kitűzött eredmény elérése nélkül is. Az előző részben említett módosítások elérhetik azt a szintet, hogy érdekesebb megszüntetni a szerződést, mert a kitűzött cél a módosítások ellenére sem elérhető. Nyilvánvalóan egyik félnek sem érdeke, hogy egy eredménytelennek, kilátástalannak mutató kutatásra további felesleges költségeket fordítsanak, ebben az esetben a legkézenfekvőbb megoldás a szerződés közös megegyezéssel történő megszüntetése. Érdekesebben alakulhat a szerződés utóélete abban az esetben, ha a felek a szerződés teljesítése során olyan új módszerrel, megoldással szembesülnek, amely felhasználásával a határidők és a költségek lényegesen csökkennek és az eredetileg kitűzött cél szintén elérhető. A kutatási szerződésekre jellemző bizalmi viszony megszűnése esetén is érdemes elgondolkodni a feleknek a szerződés megszüntetéséről. Felmondás mindkét fél által lehetséges, ennek okait, módját érdemes a szerződésben meghatározni. A kutatási szerződés esetében, annak felmondása vagy a közös megszüntetés esetén különös figyelmet kell fordítani az addig létrehozott tudományos eredmények sorsának a rendezésére.³⁷

VI. A kutatási szerződés modellje

A gyakorlat és a szabályozás elemzése alapján a kutatási szerződések jellegzetes feltételei, elemei erős hasonlóságot, sokszor azonosságot mutatnak az egyes jogrendszerekben, azonban a szerződés típusát, jogági besorolását illetően nem beszélhetünk egységes elméleti álláspontokról.³⁸ Az iparjogvédelem területén relevanciával bíró szerződések általában nem nyernek megfelelő figyelmet, ennek köszönhetően a nemzetközi iparjogvédelmi együttműködések területén kívül esnek.

³⁵ Uo. 133–134. pp.

³⁶ LONTAI 1972, 134. p.

³⁷ Uo. 134–136. pp.

³⁸ LONTAI ENDRE: *Jogegységesítés a nemzetközi iparjogvédelem területén*. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1988. 201. p.

A Müncheneri Műszaki Egyetem („a vállalkozó egyetem”) kutatás-fejlesztéssel kapcsolatban alkalmazott rendszerét vizsgálva elmondható, hogy az alapvető módszerek, szempontok nagy hasonlóságot mutatnak a magyar gyakorlattal. Az Egyetem mind tudás-orientált alapkutatási, mind alkalmazott kutatási tevékenységet is folytat. Látna e területben rejlő kiaknázatlan lehetőségeket, kutatás-fejlesztési projektekkal, és azok eredményeként létrejött „javak” üzleti hasznosításából kívánja biztosítani – az állami támogatásokból befolyt költségvetési összeg mellett – kiemelkedő pozícióját, pénzügyi stabilitását. Az egyetem évente több mint 1000 kutatás-fejlesztési szerződést köt, különböző üzleti partnerekkel. Az egyetem kapcsolódó szabályzatai alapján elmondható, hogy – ahogyan a legtöbb országban – blankettaszerződéseket alkalmaznak, amelyekkel szemben fontos követelmény, hogy azok úgy épüljenek fel, hogy ne sérüljenek az egyetem és az adott projekt résztvevőinek további kutatásokkal, oktatással kapcsolatos tudományos céljai és jogai, továbbá a kutatás eredményeinek javadalmazás nélküli hasznosítása kizárt legyen. Kutatási eredményként tekintenek a kutatók által befektetett emberi tőkére, know-how-ra és kapcsolati tőkére, a szerzői jogokra, az egyetem tudásmenedzsment tapasztalataira és a jogilag védhető eredményekre. Az egyetem gyakorlatát elemezve elmondható, hogy a kutatás-fejlesztési szerződés kutatási projektekre jön létre az egyetem és más jogalany (általában jogi személy) között, amelynek keretében a szerződő fél teljes mértékben finanszírozza a kutatással kapcsolatban felmerülő költségeket. A szerződő fél korlátozhatja az egyetemet és a kutatókat megillető, a kutatással és annak eredményeivel kapcsolatos publikáció jogát, továbbá a létrejövő eredményekkel kapcsolatos jogokat. A szerződés jellemzője, hogy célorientált, de a létrejövő eredmények szempontjából nyitott, azaz bármilyen eredmény elfogadható. Általánosan elfogadott szabály, hogy a kutató az eredményeket értékeli is. Az Egyetem nem köteles garantálni a projekt sikerességét, jogszavatossággal nem tartozik, továbbá amennyiben ez lehetséges, az eredményekért sem tartozik felelősséggel.³⁹ A fent felvázolt gyakorlat több átfedést mutat a magyar képpel, azzal, hogy hazánkban kutatási szerződés esetén jogszabályba ütközne és semmisséget eredményezne, ha a jogszavatosság kizárásra kerülne. Amely logikus is, hiszen a jogszavatosság kizárásának, korlátozásának megengedő szabályozása visszaélésekhez vezethet a kutató részéről a kutató fő szolgáltatását illetően.

A hazai gyakorlatot tekintve az elmúlt két évben körülbelül 200 kutatás-fejlesztési tárgyú szerződéssel foglalkoztam és vizsgáltam azokat. A gyakorlatban sajnos meglehetősen ritkán találok olyan szerződéssel, amely kifejezetten kutatási szerződésként volt nevesítve, de miután a szerződéseket a tartalmuk alapján bíráljuk el, így elmondható, hogy a kutatási szerződések száma a magyar gyakorlatban is egy egyre növekvő tendenciát mutat. A legtöbb esetben vállalkozási szerződésként nevesítve fordulnak elő. Sorban ezt követi a kutatás-fejlesztési szerződés elnevezés, majd a megbízási szerződés, továbbá többször előfordul, hogy egyszerűen együttműködési megállapodás, keretmegállapodás jön létre. Mindezek mellett a konzorciumi szerződések száma sem elhanyagolható.

Több esetben megfigyelhető, hogy a felek maguk sem tudják eldönteni, hogy a közöttük létrejövő szerződést miként nevesítsék. Sokszor előfordul, hogy a felek a szerződést megbízási szerződésként nevesítik, de a szerződés mégis eredménykötelmet tartal-

³⁹ https://www.tum.de/fileadmin/w00bf0/www/Wirtschaft/Broschueren_Kooperationen/130318_TUM_CCC_Forsch-Wirt_Brosch-en.pdf (2017.01.26.)

maz. Több esetben kutatási szerződést kötnek, azonban maga az elvégzendő tevékenység nem felel meg a kutatási szerződés által szabályozott tevékenységnek, valamint kutatási eredmény sem várható. Ilyenkor célszerűbb vállalkozási vagy megbízási szerződésként nevesíteni a megállapodást, annak függvényében, hogy mi a felek szándéka.

Az együttműködési megállapodások száma sem elenyésző, ebben az esetben a felek elsősorban rögzítik, hogy valamilyen cél elérése érdekében szorosan együttműködnek, esetleg a későbbiekben ezen megállapodásra hivatkozással külön szerződéseket kötnek meghatározott feladatok elvégzésére. Ilyenkor már az együttműködési megállapodásban érdemes rögzíteni, a később megkötendő szerződések eredményeinek jogi sorsát. Például, ha létrejön szabadalmaztatható találmány, akkor közösen tesznek szabadalmi bejelentést.

A konzorciumi megállapodások számának nagyon egyszerű a magyarázata. Az uniós pályázatok által finanszírozott kutatási tevékenységek nagy része konzorciumi együttműködés keretében zajlanak. Alapvetően az ilyen jellegű együttműködések esetében a projekt megvalósítása során létrejövő eredmények tulajdonjogát illetően az adott pályázat általános szerződési feltételei szigorú szabályokat tartalmaznak azok jogi sorsát illetően. Az unió által finanszírozott kutatási projektekkal kapcsolatos megállapodásokban a következő pontokra feltétlen ki kell térni:

- a) A tagok egymásnak a projekt idejére ingyenesen biztosítják a projekt teljesítéséhez szükséges, előzetesen létrehozott minden szellemi alkotásaikhoz való hozzáférést és azok felhasználását, kizárólag olyan mértékben, amennyiben ez a projekt teljesítéséhez szükséges.
- b) Amennyiben várható, hogy a projekt eredménye olyan közös szellemi alkotás(ok), ahol a szerzőséget, jogosultságot nem lehet egyértelműen meghatározni, a közös vagy megosztott hasznosítás kérdésében nem szabad a megállapodást a projekt végéig elhalasztani, mert ez majdnem biztosan jogvitához vezet a felek között.⁴⁰

Az ilyen jellegű konzorciumi együttműködésekkel kapcsolatban érdemes megjegyezni, hogy a konzorcium nem más, mint egy polgári jogi társaság (a továbbiakban: Pjt.), hiszen a felek arra vállalnak kötelezettséget, hogy meghatározott gazdasági cél elérése érdekében, együttműködnek és az ehhez szükséges vagyoni eszközöket rendelkezésre bocsátják, mindemellett tagjai megőrzik a függetlenségüket.

A kutatási szerződések a bírói jogalkalmazásban sem mutatnak más képet, amelyhez hozzátartozik, hogy a kutatási szerződések a bírósági jogalkalmazásban meglehetősen későn jelentkeztek, vagyis sokáig nem jelentek meg kutatási szerződésként nevesítve. Azaz meglehetősen ritkán találkozunk egy-egy bírósági döntésben a kutatási szerződés elnevezéssel. A legtöbb esetben kutatási szerződéssel, mint vállalkozási szerződéssel találkozhatunk a bírói jogalkalmazásban. Az általam vizsgált, körülbelül 50 darab bírói döntésből minden harmadik esetben a felek közötti jogvita alapja egy vállalkozási szerződésként nevesített egyébként kutatási szerződés volt, a többi esetben az egyébként kutatási szerződés megbízási szerződésként, vagy megállapodásként volt nevesítve. Csupán néhány érdekes példát hoznék a bírói döntések köréből.

⁴⁰ <http://hte2007.hte.hu/innovacio> A konzorciumi szerződés (2017.10.24.).

Az első esetben a felperes egy új kémiai eljárás kidolgozására kapott megbízást az alperestől és a felek egy háromoldalú megállapodást kötöttek, amelyet hasznosítási szerződésként nevesítettek. Az esetet megvizsgálva nyilvánvaló, hogy az említett szerződés kutatási szerződés volt, azonban a bíróság álláspontja szerint a felek között egyszerű vállalkozásról van szó, illetőleg megbízással vegyes vállalkozásról, ugyanis a felperes arra kapott megrendelést, hogy a megrendelő tulajdonában álló hulladék hasznosítása érdekében dolgozzon ki egy kémiai eljárást.⁴¹ Véleményem szerint azonban ebben az esetben egy kutatási szerződésről van szó, hiszen a felperes egy kutatási tevékenység elvégzésére kapott megrendelést, amelyért a megrendelő megfelelő díjat fizetett. Előfordult olyan eset is, melyben a bíróság nem tulajdonított nagy jelentőséget a felek közötti szerződés átminősítésére. Adott esetben a bíróság megállapította, hogy a felek vállalkozási típusú szerződést kötöttek, de a kutatás-fejlesztési szerződés speciális szabályai nem kerültek alkalmazásra. Hivatkozott arra, hogy bár a felperes fejlesztési tevékenységet is végzett, továbbá eredmény létrehozását vállalta, ezért a kialakított díj teljes egészében csak ez esetben illette meg.⁴² Ez alapján a bíróság minősíthette volna a felek közötti szerződést kutatási szerződésként, ugyanis kutatási szerződés a vállalkozási szerződés egyik altípusa, ezáltal eredménykötelem is létrejön felek között. Mindemellett ezáltal alkalmazandók lehetnek a kutatási szerződés speciális szabályai, továbbá a kutatási jellegű tevékenységek esetében minden esetben figyelemmel kell lenni a tevékenység és ezáltal a megkötésre kerülő szerződés minősítésére is, annak érdekében, hogy a kutatás-fejlesztési jellegű szolgáltatásokra vonatkozó kedvezmények érvényesíthetők legyenek, illetve az ilyen jellegű kedvezmények nem indokolt érvényesítése esetén, azok elkerülhetővé váljanak.

VII. A kutatási eredmények jogi sorsa

Az egyetemek kutatói által létrehozott szellemi alkotások a legtöbb esetben szolgálati jellegűek, így törvény erejénél fogva az abból eredő jogok az egyetemet illetik meg, a feltalálónak, alkotónak a szellemi alkotáson fennálló személyhez fűződő jogai maradnak fenn és megfelelő díjazásban részesül. Az előbbiekből kifolyólag a szellemi alkotást hasznosítani vagy átruházni már az egyetem jogosult a megfelelő, érdeklődő ipari partnerre. Ezen folyamatok alapelveit az egyetemeknek érdemes szellemitulajdon-kezelési szabályzatban rögzíteni. Ebből a szempontból előremutató szabályozás az Innovációs Törvény 33. § (2) bekezdése, melynek értelmében költségvetési kutatóhelyek kizárólag akkor részesülhetnek közfinanszírozású támogatásban, ha rendelkeznek szellemitulajdon-kezelési szabályzattal.

Aktualitásként fontos megemlíteni, hogy bár 2007-től a szellemi alkotás egyetemi vagyonnak minősült, azonban az új innovációs törvény értelmében már az állami vagyон körébe tartozik és arra a nemzeti vagyonra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni, melyek azonban ebben az esetben meglehetősen megnehezítik, hátráltatják e szellemi alkotá-

⁴¹ Pest Megyei Bíróság 11.G.22.284/2009/25.

⁴² Gfv. IX.30.040/2010/4. szám.

sok megfelelő hasznosítását és rengeteg nyitott kérdést hagy maga után, melyet a jogalkotó nem rendezett.⁴³

A kutatási együttműködések folyamatával kapcsolatban, jelenleg hatályos jogunkban a folyamat egyik szakasza, az oltalomszerzés kap a legnagyobb figyelmet. Az oltalom jogi feltételeinek részletes szabályozását tartja szem előtt, s kevésbé vonja szabályozási körébe az eredmények létrehozását szolgáló alapvető eszközöket, módszereket, továbbá azok felhasználásával, hasznosításával kapcsolatos feltételeket, szabályokat, lehetőségeket. Holott a létrehozással és a hasznosítással kapcsolatos jogi-gazdasági aspektusok éppúgy jelentőséggel bírnak. Gazdasági-jogi szerepük manapság egyre hangsúlyosabbá válik, azonban szabályozásuk ennek ellenére nem kap elegendő figyelmet.

A kutatási együttműködésekkel kapcsolatos tudástranszfer, technológia-transzfer alapvetően két szerződés támogatásával valósul meg: a hasznosítási szerződés (a továbbiakban: licencszerződés), illetve a szellemi tulajdon átruházási szerződés keretében.⁴⁴ Tekintettel e két szerződéstípus szabályozásának hiányára és arra, hogy a szabadalom átruházási szerződés, mint nevesített szerződés nem jelenik meg sem a Polgári Törvénykönyvben, sem más jogszabályban (arra a Ptk. adásvételi szerződésekre irányadó rendelkezéseit kell megfelelően alkalmazni), a továbbiakban a hasznosítási szerződéssel, (a továbbiakban: licencszerződés) mint a találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvényben nevesített szerződéssel foglalkozom részletesen.

VIII.A licencszerződésről általában

A licencszerződéssel kapcsolatban szinte valamennyi jogrendszerre jellemző, hogy annak gazdasági jelentőségével arányban nem álló szükségviseléssel vagy egyáltalán nem szabályozzák.⁴⁵ Az Európai Unióban néhány tagállam jogrendszere (Csehország,⁴⁶ Szlovénia⁴⁷) a szerződés tartalmának meghatározásával külön nevesített szerződésként kezeli, míg máshol (Ausztria, Németország, Franciaország, Írország) sporadikusan rendelkeznek csak a licencszerződés megkötéséről, azonban az általánosnak tekinthető, hogy többnyire csak az ipari tulajdonjoggal összefüggésben került szabályozásra ez a szerződéstípus.⁴⁸

Hazánkban az első szabadalmi törvényünk, a találmányi szabadalmakról szóló 1895. évi XXXVII. tc. a licencszerződés kérdéseinek kifejezett szabályozását mellőzte. A 10. § alapján azonban, a szabadalom tulajdonosa jogosítva volt szabadalmát élők közt

⁴³ Tudományos kutatásról, fejlesztésről és innovációról szóló 2014. évi LXXVI. törvény 30. §.

⁴⁴ GÖRÖG 2013, 270. p.

⁴⁵ LONTAI 1998, 255.

⁴⁶ Obchodní zákoník (kereskedelmi törvény) 508–515. §§, 508. § A licencijogosult az engedélyes részére szerződés alapján biztosítja azt a jogot, hogy az ipari tulajdon tárgyat a szerződés által rögzített terjedelemben és területen használja, míg az engedélyes ennek ellentételezéseként meghatározott díj fizetésére vagy egyéb anyagi előny szolgáltatására köteles.

⁴⁷ Obligacijski zakonik (kötelmi törvénykönyv) 704-728. §§, 704. §. A licencijogosult a licencszerződés alapján köteles az engedélyes részére teljesen vagy részben átengedni a szabadalmi oltalomban részesülő találmány, műszaki ismeret és tapasztalat (know-how), védjegy vagy formatervezési minta felhasználására vonatkozó jogot, míg az engedélyes meghatározott díj fizetésére vállal kötelezettséget.

⁴⁸ PAPP TEKLA: *A licencszerződések*. In: Papp Tekla (szerk.): *Atipikus szerződések*. Opten Kft. Budapest, 2015. 320. p.

egészben vagy részben átruházni, annak gyakorlatba-vételét vagy használatát megszorítással vagy a nélkül másnak engedélyezni. Továbbá a 20. §-ában⁴⁹ közvetve utalt rá, amikor az úgynevezett gyakorlati kényszer elvének rögzítése során gyakorlásként határozta meg a szabadalom tárgyának a szabadalom jogosultja által történő használatba vételét és az erre harmadik személynek adott engedélyt.⁵⁰ Szabályozás hiányában a licencszerződés feltételeit a gyakorlat alakította ki, amelyben a bíróságok állásfoglalásai, döntései is közreműködtek. A találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1969. évi II. törvény már tudatosan szabályozási körébe vonta a találmányok hasznosítását szervező szerződéseket is. Ha nem is teljes részletezettséggel, de a törvény 17-20. §§⁵¹-ban rögzíti a hasznosítási szerződés (szabadalmi licencszerződés) definícióját, a lajstromozás következményeit, a szerződő felek fontosabb jogait és kötelezettségeit, továbbá a szerződés megszűnésének néhány esetét,⁵² ezzel lefektetve a ma hatályos szabályozás alapját. A jelenleg hatályos, a találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvény (továbbiakban: Szt.) III. fejezetében került szabályozásra a hasznosítási szerződés. A törvény 27-30. §§-ban meghatározza annak fogalmát, a felek jogait és kötelezettségeit, a szerződés megszűnésének eseteit és a 30. §-ban rögzíti, a törvény diszpozitivitását, továbbá a nem szabályozott kérdésekben alkalmazni rendeli a Polgári Törvénykönyv rendelkezéseit.

A licencszerződés a kereskedelmi élet egyik legkiemelkedőbb szerződése, s a jogirodalom által mára megfelelően kimunkált, mégis kimaradt a magánjogi kodifikációból. A Polgári Törvénykönyv rekodifikációja során felmerült a licencszerződés magánjogi kódexben történő szabályozásának igénye, ezt azonban absztrahálhatóságának hiányában a Kodifikációs Főbizottság nem támogatta.⁵³ A licencszerződés önálló, nevesített szerződéstípusként történő alkalmazhatóságát támogatta Faludi Gábor.⁵⁴ Tanulmányát azzal a céllal írta, hogy az a jogalkotó számára elérhető legyen, ha azt egészében, vagy részben később fel kívánná használni.⁵⁵ Annak ellenére, hogy a szellemi tulajdonnal kapcsolatos jogviszonyokban keletkező alanyi jogok, és azok megsértésének esetén érvényesíthető szankciók többsége egyértelműen magánjogi jellegűek, a jogalkotó az iparjogvédelmi és szerzői jogi törvények anyagát az új Polgári Törvénykönyvbe nem kívánta integrálni. Az integrálás elvetése több okból is érthető, így például, azért mert a szóban forgó jogok némelyike közigazgatási aktustól függően keletkezik, továbbá a jelenlegi megoldás a hazai jogalkalmazási gyakorlatban megszokott és nemzetközi viszonylatban is elfogadható. Szintén az integráció ellen szól, hogy a külön törvények jogágazati szempontból egyes normákat tartalmaznak és azokat nem volna szerencsés jellegük

⁴⁹ A szabadalom kihirdetésétől számítható három év elmúltával, ha a szabadalom tulajdonosa szabadalmát a belföldi szükségletet kielégítő mérvben nem gyakorolja; más megbízható belföldi vállalkozók részére pedig az e végből szükséges használati engedélyt a szabadalmi hivatal által megállapítandó kellő kárpótlás és biztosíték nyújtása mellett megadni vonakodik.

⁵⁰ LONTAI ENDRE: *A licencszerződések alapvető kérdései*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1978. 75–76. pp.

⁵¹ <http://www.mie.org.hu/jogszab/6902.html> (2017.01.15.).

⁵² LONTAI 1978, 77–78. pp.

⁵³ GÖRÖG 2013, 275. p.

⁵⁴ Uo. 275. p.

⁵⁵ FALUDI GÁBOR: *A licenc szerződés*. Polgári jogi kodifikáció. 2008. X. évf. 2. szám. 12. p.

különbözősége miatt szétbontani.⁵⁶ Azzal, hogy a Ptk. rekodifikációja során a franchise szerződés jogbérleti szerződésként szabályozást nyert a kódexben, véleményem szerint némi ellentmondás figyelhető meg, ha a licenciaszerződés Kódexbe való beemelése elmaradásának indokát nézzük. Hiszen a kereskedelmi életben nem kevésbé meghatározó szerepet tölt be a licenciaszerződés, mint a jogbérleti szerződés, továbbá a jogalkalmazás részéről a jogbérleti szerződés nem tekinthető letisztultabb kontraktusnak. A Ptk. jogbérletre irányadó fogalom-meghatározása alapján a franchise szerződés nem más, mint szerzői, illetve iparjogvédelmi oltalom alatt álló szellemi tulajdon hasznosításának engedélyezésére irányuló szerződés. Azaz lényegében nem más, mint az ilyen szellemi tulajdonra fennálló licenciaszerződés.⁵⁷ Egyetértek Görög Márta álláspontjával, amely alapján: „*a Polgári Törvénykönyv rekodifikációja során egy olyan korábban nem szabályozott szerződés került önálló szerződéstípusként elismerésre, mely lényegét tekintve egy, az új Ptk. által önálló szerződéstípusként el nem ismert szerződés „altípusaként” lenne nevesíthető.*”⁵⁸ Véleményem szerint a jogbérleti szerződés esetében nem beszélhetünk egy megszokott, bevett, tipikus vonásokkal rendelkező szerződéstípusról, így annak szabályozása a Ptk.-ban nem indokolt, de legfőképp nem a jelenleg hatályos szabályozásnak, rendszerbeli elhelyezésnek megfelelően kellene szabályozni.

Milyen tipikus jellemzőkkel kell rendelkeznie egy szerződésnek ahhoz, hogy az licenciaszerződésnek minősüljön? Erre a kérdésre az Európai Bíróság a Falco ügyel kapcsolatos előzetes döntéshozatali eljárásban adott némi iránymutatást. A bíróság arra tekintettel, hogy ítéletei minden tagállami bíróságot kötnék, és erga omnes hatállyal bírnak, figyelembe vette a tagállamok jogában, valamint a közösségi jogi előírásokban szereplő meghatározásokat is. Utalt arra, hogy a tagállamok joga a licenciaszerződést – legyen az tipikus vagy atipikus szerződés – többnyire csak az ipari tulajdonjoggal összefüggésben szabályozza, míg a szerzői joggal összefüggésben csak elvétve. A figyelembe vett jogi szabályozásból és a szakirodalmakból megállapítható, hogy a licenciaszerződés kölcsönösségen alapuló szerződés, amelynek lényege abban áll, hogy a licenciatadó (jogosult) a licenciatvevő (engedélyes) részére átengedi bizonyos szellemi tulajdonra vonatkozó jogok felhasználását, amelyért cserébe az engedélyes licenciatdíjat fizet a licenciatjogosult számára. A licenciatadó a felhasználásra vonatkozó engedély megadásával biztosítja a licenciatvevő részére azoknak a cselekményeknek a foganatosítását, amelyek a licenciat megadásának hiányában a szellemi tulajdonra vonatkozó jogok megsértését valósítanának meg. A licenciaszerződést a bérleti és a haszonbérleti szerződéstől kell elhatárolni. A bíróság kimondta, hogy az elhatárolás alapja a szerződések tárgya, továbbá a licenciat egyszerre több, egymástól független személy részére adható, akik földrajzilag eltérő helyen találhatóak és a licenciat tárgyát egyidőben képesek használni. Csak a kizárólagos licenciat hasonlítható össze a bérlettel vagy a haszonbérlettel, azonban a szerződések tárgyát tekintve fel sem merülhet a szerződések közötti párhuzam vonása.⁵⁹

⁵⁶ Uo. 13. p.

⁵⁷ GÖRÖG 2013, 277. p.

⁵⁸ Uo: 277. p.

⁵⁹ C-533/07 sz. ügy.

IX. A licenciaszerződés alapja, modellje

A szellemi alkotások területe a polgári jogon belül egy viszonylag önálló, sajátos terület, ahol a fizikai dolgok sorsát rendező intézmények, nevezetesen a tulajdonjog, illetőleg az erre épülő szerződésfajták direkt alkalmazását el kell vetni.⁶⁰ A licenciaszerződés önálló, sui generis szerződéstípus. Normatív szabályozását meglehetősen szűkszavúan az Szt. rendezi. A szerződésre a kötelmi jog általános szabályai megfelelően alkalmazandóak. „*A licenciaszerződés alapja az a tény, hogy a licenciadó rendszerint műszaki jellegű, esetleg ehhez közvetve kapcsolódó más természetű- ismeretek, információk birtokában van, amelyek kisebb vagy nagyobb körben, de a licenciatvevő számára mindenképpen gazdasági értéket jelentenek, s ezek átadására, illetőleg az átvevő által történő tényleges felhasználás biztosítására megfelelő jogosultsággal rendelkezik.*”⁶¹ A fent említett gazdasági érdek több féle lehet. Például a versenyelőny lehetősége, vagy a kutatásra fordítandó költség- és időráfordítás csökkentése. A licenciaszerződés célja a kérdéses információ átadása, illetőleg annak a licenciatvevő tevékenységi körében történő tényleges hasznosítása, felhasználása. A licenciaszerződés fogalmára a Lontai Endre által kidolgozott meghatározás a legáltalánosabban elfogadott. „*A licenciaszerződés alapján a licenciadó köteles a licenciatvevőt olyan - tényleges és jogi – helyzetbe hozni, hogy meghatározott műszaki megoldást meghatározott színvonalon a gyakorlatban megvalósíthasson és felhasználhasson, illetőleg meghatározott megjelöléseket alkalmazhasson, ennek biztosítása érdekében a szükséges információkat rendelkezésre bocsátani, illetőleg a szükséges jogi felhatalmazást megadni, a licenciatvevő pedig – rendszerint – meghatározott ellenértéket fizetni, vagy más ellenszolgáltatást teljesíteni köteles.*”⁶² A licenciadó egyik legfontosabb alapkötelezettsége biztosítani a kérdéses megoldás gyakorlati megvalósíthatóságát. A licenciadó ezen helytállási kötelezettségére a Polgári Törvénykönyvnek a kellékszavatosságra irányadó szabályait kell megfelelően alkalmazni. Az Szt. hasznosítási szerződésekre vonatkozó rendelkezéseinek diszpozitivitása alapján a felek egyező akarattal a törvényben foglaltaktól eltérhetnek, – a jogszabályi rendelkezéseket szem előtt tartva – a szerződés tartalmát szabadon választhatják meg, azzal, hogy szabadalomra kötött licenciaszerződés esetén semmis azon kikötés, amely a gazdasági versenyt korlátozó megállapodás tilalmába ütközik, vagy egyébként a szabadalmi oltalomból eredő jogok társadalmi rendeltetésével össze nem függő célra irányul.⁶³ A licenciaszerződés kifejezés egy szerződéscsoportot jelöl, amely különböző variánsokat, sajátos jegyekkel rendelkező szerződési altípusokat foglal magában. A szerződés tárgya alapján megkülönböztethetünk szabadalmi licenciaszerződést, know-how licenciaszerződést, a védjegylicenciaszerződést, továbbá egy a tárgy szerinti vegyes jellegű szerződést, abban az esetben, ha az egyaránt irányul szabadalmazott találmány és know-how átadásra. A gyakorlat szempontjából elmondható, hogy ez utóbbi típus manapság egyre gyakoribb. A licenciaszerződések között különbséget tehetünk a hasznosítási engedély terjedelme alapján is, így megkülönbözte-

⁶⁰ LONTAI 1978, 119. p.

⁶¹ Uo. 114. p.

⁶² LONTAI 1978, 114. p.

⁶³ <http://www.mie.org.hu/fuzetek/licencia.html> (2017.02.02.)

tünk kizárólagos és egyszerű licenciát. Kizárólagos hasznosítási engedély esetén a jogszerező hasznosítón (licenciavevő) kívül a szabadalmas (licenciaadó) is hasznosíthatja a találmányt, kivéve, ha azt a szerződésben a felek kifejezetten kizárták.⁶⁴ Egyszerű licencia esetén a licencia tárgyát a licenciavevő hasznosíthatja, de a licenciaadó megőrzi hasznosítási jogát, másrészt más, harmadik személynek is adhat hasznosítási engedélyt. Az Szt. az egyszerű licenciát vélelmezi, tehát a hasznosítási szerződés csak kifejezett kikötés esetén biztosít kizárólagos jogot. Van olyan álláspont, amely harmadik kategóriaként megkülönbözteti az egyedüli licencia csoportját is. Amely alapján a licenciaadón és a licenciavevőn kívül más nem jogosult a hasznosításra. Véleményem szerint ez utóbbi kategória a kizárólagos licenciának felel meg. Álláspontom szerint kizárólagos hasznosítási engedély esetén ténylegesen két kategória határolható el egymástól, annak függvényében, hogy a felek miként állapodnak meg, a szabadalmas jogosult-e hasznosítani a licencia tárgyát vagy sem. Ebből kifolyólag egyedüli licenciaként értelmezhető, ha a szabadalmas is jogosult a hasznosításra, míg kizárólagos licenciaként fogható fel, ha csak a licenciavevő, azaz a jogszerező jogosult a hasznosításra. Azonban jelenleg hatályos szabadalmi törvényünk alapján az egyedüli licencia nem képez külön kategóriát, maximum, mint a gyakorlat által kimunkált fogalomként, a kizárólagos licencia altípusaként képzelhető el.

A hasznosítási engedély kiterjedhet arra is, hogy a licenciavevő jogosult-e az engedélyt átruházni vagy harmadik személynek további hasznosítási engedélyt adni (a továbbiakban: allicencia). Az Szt. rendelkezései alapján erre a jogszerező abban az esetben jogosult, ha ezt a szabadalmas kifejezetten megengedte.⁶⁵ Véleményem szerint, abban az esetben, ha a felek a szerződésben úgy határoznak, hogy a licenciavevőnek lehetősége nyílik allicencia adásra, ebben az esetben érdemes a licenciaadó előzetes értesítése mellett biztosítani a licenciavevő részére ezt a lehetőséget, annak érdekében, hogy az allicencia-vevő által fizetendő ellenérték meghatározásában a licenciavevő szerepet kaphasson, ezáltal gazdasági érdekét érvényre juttathassa.

A licenciaszerződés alanyai a licenciaadó és a licenciavevő. A jogviszony mindkét pólusán állhat bármilyen jogalany, de jellemzően jogi személyek állnak a szerződés két pólusán. A hazai gyakorlat általam vizsgált szegmense alapján elmondható, hogy licenciaadóként általában kutatóintézet vagy egyetem jelenik meg a jogviszonyban, míg licenciavevőként legtöbbször az ipar valamely szereplője lép a jogviszonyba. Ennek oka, hogy míg egy egyetem fő tevékenysége többek között a kutatás, addig egy vállalatnak eltérő a tevékenységi köre, továbbá egy egyetem rendeltetéséből kiindulva általában nincs abban a helyzetben, hogy az egyetemi kutatásokból keletkezett megoldásokat, találmányokat a későbbiekben termékként értékesítse, gondolva itt például a gyártási folyamat megtervezésére, lebonyolítására szánt források, eszközök hiányára. Mindemellett azonban megmarad a kutatóintézet/egyetem azon érdeke, hogy a későbbi hasznosításból, értékesítésből részesedjen, ennek megfelelő eszköze a licenciaszerződés útján történő hasznosításba adás, hiszen ebben az esetben tulajdonjoga fennmarad.⁶⁶

⁶⁴ Szt. 28. § (4)

⁶⁵ Szt. 28. § (6).

⁶⁶ LONTAY 1978, 132. p.

A licenciaszerződés egy komplex jellegű szerződés, a feleket számos kötelezettség terheli.⁶⁷ A licenciadó fő kötelezettsége a hasznosítás lehetőségének biztosítása a licenciatevő részére. Azaz olyan helyzetbe hozni a licenciatevőt, amely alapján a hasznosítás megkezdése biztosított. Ezt nem csupán fizikai értelemben kell biztosítani, hanem jogi szempontból is, azaz a licenciadó jogszavatossággal tartozik. Ez alapján, ha a licencia tárgyát szabadalmi oltalom védi, ebben az esetben a licenciadó a szerződés hatálya alatt köteles tartózkodni minden olyan magatartástól, amely az oltalom megszüntetését eredményezné. Megjegyezném, hogy az a szerződéses kikötés, amely alapján a licenciatevő átvállalja a szabadalom fenntartási költségének megfizetését, nem eredményezi azt, hogy a licenciadó a fenntartási, ezáltal jogszavatossági kötelezettségét nem teljesítette volna. A licenciaszerződés az Szt. rendelkezései alapján fogalmilag visszterhes szerződés.⁶⁸ A licenciadó mértékének és teljesítésének módjának meghatározása a szerződő felek akaratától függ. A licenciadó fizetési módja három féle lehet. Így lehet egyösszegű díj fizetése a szerződés megkötésekor, vagy a felek által meghatározott későbbi időpontban (upfront), továbbá lehet royalty, azaz a licenciatevő oldalán a hasznosításból származó bevételnek a szerződő felek által meghatározott százaléka, amely a gyakorlat alapján általában 1 és 15 % között mozog. Továbbá a felek megállapodhatnak abban, hogy a licenciatevő megadott időközönként meghatározott minimum összeget fizet a licenciadó részére.⁶⁹ A licenciatevő legfőbb kötelezettsége az előbbieken meghatározott díj megfizetése licenciadó részére, továbbá a hasznosítás megkezdése. Ennek kapcsán álláspontom szerint a feleknek érdemes egy adott időpontot megjelölni a szerződésben, amelyen belül a licenciatevő köteles megkezdni a hasznosítást, természetesen, ha a licenciatevő beszámolója alapján várható, hogy a hasznosítás ugyan ezen időpont után, de előre látható, rövid határidőn belül megkezdhető, akkor az időpont meghosszabbítható. Véleményem szerint ez azért is érdemelne kitüntetett figyelmet, hiszen a gyakorlatban rengeteg olyan példával találkozhatunk, amikor egy kutatóintézet, egyetem hasznosítási engedélyt ad egy ipari partner számára, azonban évekig nem történik semmi, ezáltal bevétele sem keletkezik a licenciadónak, pedig előfordulhat, hogy más ipari partner nagyobb sikerrel tudná a licencia tárgyát hasznosítani, értékesíteni. Természetesen ez a problémakör csak kizárólagos licencia esetén merülhet fel. Ebben az esetben a licenciatevőnek érdemes az allicensia lehetőségét kezdeményezni (amennyiben ez biztosított), a licenciadó érdeke inkább a szerződés megszüntetése lehet, ebben az esetben célszerű más hasznosító vállalkozás felkutatása.

A licenciaszerződések időtartama jellemzően határozott idejű. Abban az esetben, ha a licencia tárgya szabadalom, a határozatlan idejű szerződés fogalmilag fel sem merülhet. Hiszen az oltalom megszüntével a licenciatevő az egyik főkötelezettségét, a jogszavatosságot nem tudná biztosítani, továbbá a Szt. rendelkezései alapján az oltalom megszüntésével a szerződés a jövőre nézve megszűnik. A határozott idő meghatározására kerülhet hónapokban, években, vagy akár igazodhat a szabadalmi oltalom időtartamához is. Általá-

⁶⁷ Uo. 136. p.

⁶⁸ Szt. 27. § (1) Hasznosítási szerződés (szabadalmi licenciaszerződés) alapján a szabadalmas engedélyt ad a találmány hasznosítására, a hasznosító pedig köteles ennek fejében díjat fizetni.

⁶⁹ Például: licenciatevő évente a hasznosításból származó nettó árbevételének 5%-át, de minimum 1.000.000 Ft-ot, mint licenciadó köteles licenciadó részére megfizetni.

nosnak mondható az öt éves időtartam, azzal, hogy természetesen biztosított a meghosszabbítás lehetősége.

A szerződés általában a jövőre nézve megszűnik, a szerződésben meghatározott idő elteltével, a meghatározott körülmények bekövetkeztével, valamint a szabadalmi oltalom megszűntével.⁷⁰ A szerződés megszüntethető a felek közös megállapodása alapján, továbbá egyoldalú felmondással is, valamely szerződő fél súlyos szerződésszegése esetén.⁷¹

A felek az Szt. rendelkezéseitől egyező akarattal eltérhetnek, továbbá a törvény szükszavú rendelkezéseire tekintettel érdemes minden esetben már a szerződés megkötése előtt egy a közöttük megkötendő licencszerződés lehetséges elemeit részletesen megtárgyalni, annak érdekében, hogy a későbbi jogviták esélye minimálisra csökkenjen. Mindemelllett a szerződés komplexitása, gazdasági jelentősége és annak tárgyaként szolgáló megoldás, ismeret, találmány adott esetben „titkossága” alapvetően feltételezi a felek közötti bizalmi viszonyt és kooperációt.

X. Licencszerződés, mint a technológia, tudás-transzfer jogi eszköze

A szellemi tulajdon felértékelődése a 90-es évek elejétől figyelhető meg, amikor is a Kereskedelmi Világszervezetben a nemzetközi kereskedelmi politika egyik központi elemévé vált. Ennek köszönhető, a szellemi tulajdonjogok világkereskedelmi vonatkozásait szabályozó TRIPS⁷² egyezmény megalkotása is, amely kifejezte az új követelményeket, a szükséges változásokat. Mint gazdasági tényező, a szellemi tulajdon olyan versenylőnyt kínáló versenyeszközzé lépett elő, amelyet a monopóliumokat kifejezetten tiltó versenyjog is elfogad.⁷³ Ahogyan azt korábban már említettem a tudástranszfer, technológia- transzfer egyik jogi eszköze a licencszerződés. Gazdasági válságok idején többször vált annak megszüntetésére irányuló törekvések meghatározó eszközévé. Például Japán második világháborút követő stratégiája, amikor gazdasága fellendítésének meghatározó eszköze a több ezer licencszerződés megkötése által végrehajtott szellemi tulajdon transzfer volt.⁷⁴ Az megfigyelhető, hogy a kutatás-fejlesztést központi tényezőként kezelő gazdaságok egészségesebb szerkezetűek, és jobbak a növekedési és versenyképességi mutatóik. Nagyrészt ennek tudható be, hogy egy ideje hazánkban is prioritássá vált a tudásalapú gazdaság. Ennek elérése érdekében szükséges a gazdasági hasznosítást is szem előtt tartó kutatómunka végzése, és e folyamat felelősségteljes szellemi tulajdon centrikus menedzselése. Ennek azonban megvannak a veszélyei is. Így a manapság egyébként is gyors ütemű műszaki, technikai fejlődés mellett, a különböző innovatív stratégiák, célkitűzések eredményeként a szabadalmak és a know-how-k gyorsan elavulhatnak. A szabadalmak esetében azok veszíthetnek kizárólagos jellegük

⁷⁰ Szt. 29. §.

⁷¹ MOLNÁR ISTVÁN: *Szellemi tulajdon menedzselés és technológia-transzfer*. InnovAID Innovációs és Gazdasági Tanácsadó Kft. Kecskemét, 2008. 135. p.

⁷² Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, Magyarországon kihirdette az 1998. évi IX. törvény, 1c melléklet.

⁷³ <http://docplayer.hu/11348945-Az-enyem-a-tied-es-a-mienk-a-szellemi-tulajdonban.html> (2017.04.06)

⁷⁴ GÖRÖG: 2013, 271. p.

jelentőségéből, valamint számuk egyre növekvő volumenének⁷⁵ eredményeként értékük is csökkenhet. A know-how-k esetében, azok gyakorlati alkalmazhatósága szempontjából a felgyorsult fejlődés okozhat avulást, értékcsökkenést.⁷⁶

Egy egyetemi szellemi tulajdon portfóliót megvizsgálva elmondható, hogy sok esetben nem a minőség, hanem a mennyiség dominál. Az is megfigyelhető, hogy a legtöbb esetben az ilyen szellemi tulajdon nem külső partner által finanszírozott kutatás alapján jön létre, hanem önálló egyetemi kutatás eredménye. Ennek oka, hogy a legtöbb esetben az ipar valamely szereplője által finanszírozott kutatási tevékenység eredményeként létrejött - értékesebb - szellemi tulajdon nem az egyetem tulajdonát képezi, hanem az ipari szereplőt illeti meg. Erre tekintettel is célszerű lenne a már említett gazdasági hasznosítást figyelembe vevő kutatás folytatása és a felelősségteljes szellemi tulajdon menedzsment felállítása. E nélkül elkerülhetetlen a szellemi tulajdon értéktelenedése, továbbá a létrehozásra fordított idő és forrás-ráfordítás pazarlása.

A tudományos kutatásról, fejlesztésről és innovációról szóló 2014. évi LXXVI. törvény célként határozza meg többek között, hogy a hazai kutatás-fejlesztési és innovációs eredmények létrehozásának és hasznosításának támogatásával segítse a magyar gazdaság fenntartható fejlődését, továbbá azt, hogy elősegítse a vállalkozások kutatáson, fejlesztésen és innováción alapuló versenyképességének növekedését.⁷⁷

A színvonalas kutatás-fejlesztés célkitűzése több pályázat keretében is célkitűzésre került. Ilyen a Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program (a továbbiakban: GINOP). A GINOP 2.1.1.-15⁷⁸ számmal, a 2.2.1.-15⁷⁹ a 2.3.2.-15⁸⁰ és a 2.3.3.-15⁸¹ meghirdetett pályázati felhívások egyértelműen a kutatás-fejlesztési célkitűzések elérésére, továbbá a kutatás-fejlesztési együttműködések megerősítésére irányulnak. De az ipar és az egyetem közötti együttműködésekre épít a szintén GINOP keretében meghirdetett „Felsőoktatási és ipari együttműködési központ – kutatási infrastruktúra fejlesztése” című pályázati konstrukció is. Ennek keretében várhatóan négy-hat felsőoktatási és ipari együttműködési központ (FIEK) alakulhat ki.⁸²

Az a fentiek alapján is látható, hogy az egyetem és az ipar együttműködésén alapuló k+f kooperációk és az ezek alapján megvalósuló technológia és tudástranszfer jelentősége egyre markánsabb. Azonban elengedhetetlen, hogy az ilyen jellegű pályázati konstrukciók esetében is a rendelkezésre álló források és tudás mellett szerepet kapjon a vonatkozó jogszabályok ismerete is. Így itt is elvárásként jelenik meg például a kutatás-fejlesztési tevékenység megfelelő minősítése, a pályázati anyagok színvonalas kidolgozása, hiszen ennek hiányában adott esetben a pályázatok nem nyernek támogatást. A jog vonatkozó rendelkezéseit nem lehet figyelmen kívül hagyni és csak a kutató szakmai tudására építeni az ilyen jellegű pályázatok esetében, azon kérdések megvitatása kapcsán, amelyek a pá-

⁷⁵ A KSH adatai alapján 2000-ben megadott szabadalmak száma 1627 db volt, addig 2014-ben 3718 db. Míg az év végén érvényben lévő szabadalmak száma 2000-ben 11084 db volt, addig 2014-ben 20426 db.

⁷⁶ GAZDA ISTVÁN – KÖVESDI DEZSŐ – VIDA SÁNDOR: *Találmányok, szabadalmak. Műszaki alkotások jogvédelme és értékesítése*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1985. 180–181. pp.

⁷⁷ Tudományos kutatásról, fejlesztésről és innovációról szóló 2014. évi LXXVI. törvény.

⁷⁸ GINOP 2.1.1.-15 Vállalatok K+F+I tevékenységének támogatása.

⁷⁹ GINOP 2.2.1.-15 K+F versenyképességi és kiválósági együttműködések.

⁸⁰ GINOP 2.3.2.-15 Stratégiai K+F műhelyek kiválósága.

⁸¹ GINOP 2.3.3.-15 Kutatási Infrastruktúra megerősítése – nemzetköziesedés, hálózatosodás.

⁸² <http://nkfih.gov.hu/hirek/hivatal-hirei/fiek-uj-igeretes> (2017.11.03.).

lyázaton történő részvétel érdekében kialakított együttműködések alapjául szolgáló szerződésekkel kapcsolatosak. Ami a szellemi tulajdon illeti, alapvető kérdésként merül fel ilyenkor a pályázatba valamely együttműködő fél által bevitt szellemi tulajdon jogi sorsa, nem beszélve az együttműködés eredményeként létrejövő szellemi tulajdon feletti jogosultságok kérdésköréről. Az együttműködő felek (konzorciumi partnerek) részéről egy rendkívül magas fokú figyelmet és kooperációt igényel, ezen kérdések megtárgyalása, annak érdekében, hogy az együttműködés sikeres legyen, a felmerülő kockázatok pedig a lehető legalacsonyabb szinten jelenjenek meg, ezzel elkerülve a későbbi jogvitákat.

További kérdésként merülhet fel, vajon a fent említett pályázati konstrukciók alapján létrejövő együttműködések mennyire lesznek hosszú távúak, sikeresek. Vajon mennyiben lesznek alkalmasak ténylegesen minőségi, konstruktív egyetemi-ipari együttműködések kialakítására. Továbbá mennyiben szolgálnak alapjául egy egyébként a pályázati követelményeknek megfelelő, de gazdasági-pénzügyi szempontból értéktelen szellemi tulajdon létrejöttének. További kérdéseket vehet fel, a már említett, azon probléma, hogy a 2015. január 1-jén hatályba lépett Innovációs Törvény új szabályként rögzítette, hogy a szellemi alkotásokhoz fűződő jogok az államot illetik meg, azzal, hogy az állam nevében és képviselésében a tulajdonosi jogokat a központi költségvetési szervnek minősülő költségvetési kutatóhely gyakorolja. Ezzel gyakorlatilag újraesztette azt a problémakört, melyet 2007 előtt lehetett tapasztalni, amikor a 2004-es Innovációs Törvény alapján a szellemi alkotásokhoz fűződő jogok kincstári vagyoni körbe tartoztak, amely nem kedvezett ezen szellemi alkotások hasznosításának, ugyanis kincstári vagyont értékesíteni vagy azt megterhelni bizonyos feltételek mellett kizárólag a központi állami szervek jogosultak, ellenérték nélkül pedig nem mondhatnak le róla, ez ellehetetlenítene a kutatóhelyeket mind a szolgálati és mind az alkalmazotti találmányokkal kapcsolatos joggyakorlás, mind pedig a kutatás-fejlesztési projektekből a konzorciumi partnerekkel való együttműködés tekintetében. Ezen problémát 2007-ben sikerült megoldani az állami vagyonról szóló törvény hatályba lépésével, amely beiktatta az Innovációs Törvénybe a 15/A §, amely értelmében a szellemi alkotáson fennálló jogok az adott kutatóhelyet illették meg. Erre tekintettel is szükséges lenne jóval nagyobb figyelmet fordítani ezen terület számára és mindemellett megfelelő jogi környezetet vagy jogszabályi háttérrel kialakítani, annak érdekében, hogy e szellemi alkotások minél sikeresebben, eredményesebben hasznosulhassanak, ezzel segítve az egyetemek finanszírozását, további kutatási együttműködések kialakítását.

XI. Következtetések

A fentiekből látható ezen terület komplexitása. Véleményem szerint a gyakorlatban az ilyen jellegű együttműködések jogi aspektusai nem kapnak elegendő figyelmet, ebből következik az, hogy több olyan esettel találkozhatunk, ahol a kutatóhelyek érdekei sérelmet szenvednek, gondolok itt például a kutatási eredmények jogi sorsára. Sok esetben az ipari partnerek azon túlmenően, hogy a szerződésbe belefoglalják, hogy az eredményhez fűződő vagyoni jogok őket illették meg, a kutató személyhez fűződő jogait is korlátozzák. Véleményem szerint ez annak köszönhető, hogy a kutatók sok esetben

nincsenek tisztában az adott tevékenység jogi relevanciáival, sőt legtöbbször az ideális szerződéses konstrukcióval és az arra vonatkozó jogszabályi rendelkezésekkel sem. Mindemellett a kutatási szerződés vegyes jellege önmagában problémákat okoz a gyakorlatban, nem véletlen érte kritika már 1968-ban is. Célszerű lenne a kutatási szerződést önálló szerződésként szabályozni a Polgári Törvénykönyvben.

Véleményem szerint a kutatási szerződés a gyakorlatban általában vállalkozási típusú szerződésként jelentkezik, ugyanis meglehetősen kevés azon kutatási szerződések száma, amelyek ne tartalmazzanak valamilyen eredménykötelmet. A szerződő feleknek nagyobb figyelmet kellene fordítaniuk a kutató tevékenységének minősítésére nem csupán szakmai, hanem jogi szempontból is, így egyértelműen látható lenne az adott szerződés gondossági vagy eredménykötelmi jellege.

A kutatási szerződés a létrejöttét és a megszűnését követően is keletkeztethet különböző viszonyokat. Létrejöttét megelőzően megmutatkozhat különböző együttműködésekben, a megszűnését követően pedig az eredmény sorsát illetően bír relevanciával. A felek ezen szerződésre hivatkozással több szerződést is köthetnek, például licenciaszerződést, átruházási szerződést, jogbérleti szerződést stb.

Mint az látható, a kutatási eredmény az, amely igazán különlegessé teszi a kutatási szerződéseket. Azonban az is elmondható, hogy pont az eredmény sorsa az, amely a felek között a legtöbb jogvita alapját képezi. Ezért érdemes már a szerződéskötéskor, sőt már a tárgyalások megkezdésekor a szerződő feleknek tisztázni e kérdéseket. A gyakorlat alapján elmondható, hogy a legtöbb esetben a kutató köteles átruházni a megrendelőre a szellemi alkotáshoz fűződő vagyoni jogokat. Ez érthető is, hiszen a kutatás anyagi kockázatát a megrendelő viseli, valamint legtöbbször a célra vonatkozó ötlet is a megrendelőtől jön, csak nem áll rendelkezésére az a műszaki, tudományos háttér, amely alapján az eredményt létrehozhatná. Álláspontom szerint a kutatási szerződések megjelenése a gyakorlatban azon régiókban mutat nagyobb számot, ahol az ország nagyobb egyetemei találhatóak, hiszen az ilyen jellegű együttműködések az esetek többségében az egyetemek és az ipar relációjában mutatkoznak meg.

Természetesen a legideálisabb az lenne, ha a gyakorlatban ténylegesen, mint kutatási szerződések jelennének meg e szerződések és ezáltal a speciális szabályok alkalmazhatóak lennének. Továbbá a legtöbb jogvitát keletkeztető kutatási eredmény jogi sorsát a felek már a szerződés megkötését megelőző tárgyalásokon rendeznék. De ahogyan az egységes törvényi szintű szabályozás is sokat váratott magára, feltehetően az ehhez fűződő gyakorlat is hosszabb folyamat eredménye lesz.

Ahogy már említettem az eredmények jogi sorsát illetően az figyelhető meg, hogy legtöbb esetben az ipari szereplőt illeti meg azok tulajdonjoga. Az egyetemek által kötött licenciaszerződések azon eredmények esetében bírnak leginkább jelentőséggel, amikor az egyetem saját kutatásának eredményeit próbálja az ipar számára elérhetővé tenni. Természetesen az egyetemek gazdasági érdeke azt kívánja, hogy ne átruházási szerződés alapján történjen mindez, hanem olyan konstrukcióban, amely esetén tulajdonjoga fennmarad, ezáltal a hasznosításból befolyt összegből részesedni tud. Ezen érdek megfelelő érvényesülése érdekében rendkívül körültekintően kell eljárni a hasznosítás alapjául szolgáló szerződéses konstrukció kidolgozásakor, amely megfelelő jogi ismereteket követel meg. Figyelemmel kell lenni, a hasznosítási engedély terjedelmére

vonatkozóan, a hasznosítás ellenértékének meghatározásakor, továbbá célszerű a hasznosítás megkezdésének kötelezettségét külön megvitatni a feleknek.

Véleményem szerint az elmúlt pár év és a jelen célkitűzései jó alapként szolgálhatnak az egyetemek és az ipar közötti kutatás-fejlesztési együttműködések kialakításához, megerősítéséhez. Azzal, hogy elengedhetetlen a megfelelő jogi tudás is, ahhoz, hogy a felek számára megfelelő, sikeres együttműködések alakuljanak ki az érdekeik sérelme nélkül, a lehetséges konfliktusok, jogviták esélyeinek minimálisra csökkentésével. A megfelelő szerződéses konstrukciók megalkotása, alkalmazása elengedhetetlen. Továbbá a feleknek szem előtt kell tartani azt a célt, hogy olyan kutatási projektek, kutatási témák nyerjenek inkább teret, amelyek eredményének piaci hasznosítása biztosított. Mindezek hiányában az ilyen jellegű célkitűzések éppen a kitűzött törekvések ellen hathatnak, elpazarolt forrás és időráfordításba fordulhatnak át, a felmerülő jogi problémákról nem is beszélve. Mindemellett érdemes figyelemmel lenni e terület előtt álló azon jogi kihívásokra, melyeknek egy részét felvázoltam a jelen tanulmányban.

VIKTÓRIA HASZNOS

CREATION AND COMMERCIALIZATION OF INTELLECTUAL PROPERTY BASED ON RESEARCH AND DEVELOPMENT COOPERATION BETWEEN UNIVERSITIES AND THEIR INDUSTRIAL PARTNERS

(Summary)

The creation of intellectual property based on research and development cooperation between universities and industry its legal instrument are primarily contracts. The law names two type of contracts on the field of these co-operations, the research contract and the license agreement. The aim of research and effective co-operation is to ensure the proper results of research and licensing.

The importance of these contracts is not negligible. Because of the special field of the law and the characteristic of these contracts they don't get enough attention from the legislator area and not even from the legal literature. The research contract wasn't governed by the Act IV of 1959 on the Civil Code but the modification of the Act in 1977 a multi-level regulation came in force. The current provisions of the 2013 Civil Code made a significant and different picture of the research contract and from the outcome of the research. The license agreement still not governed by the Code even though it is one of the most important contract of the commercial life and the cornerstone of the technology transfer.

Near these two types of contracts I will briefly show two other types of contracts. One is the non-disclosure agreement (NDA) the other is the material transfer agreement (MTA).

After these I will show what are the advantages and disadvantages of a these co-operations for a higher education institution.